
REFLECȚII PRIVIND SISTEMUL PLURIPARTIDIST DIN REPUBLICA MOLDOVA

Gheorghe Pisica

Statul democrat contemporan este de neconceput fără existența sistemului pluripartidist. Experiența istorică a țărilor cu tradiții democratice, precum și cea a noilor democrații din Europa Centrală și de Est, mărturisește că pluripartidismul este cel mai eficient mecanism capabil să asigure un raport reciproc mai mult sau mai puțin stabil al intereselor tuturor forțelor sociale, protejând prin aceasta societatea de abuzul de putere din partea uneia dintre ele. Din această cauză, partidele politice ocupă un rol important în dezvoltarea democrației și a menținerii acesteia.

Partidele politice reprezintă componente funcționale esențiale în sistemul politic al Republicii Moldova. Ele, prin exercitarea puterii politice sau prin influențarea ei, legitimizează sistemul politic pluralist în țara noastră. Pentru a înțelege mai bine premisele formării partidelor politice dar și direcțiile lor ulterioare de activitate trebuie de cercetat motivele care pot să determine hotărârea cetățenilor de a-și orienta activitatea politică spre un partid sau altul. Aceste motive sunt numeroase, însă ele pot fi reduse la două categorii: una de ordin logic, cealaltă de ordin psihologic. Prima categorie se referă la valoarea generală a ideilor în jurul cărora se formează ideile politice, iar a doua, la profitul personal, de care pot beneficia membrii partidului, direct sau indirect, individual sau ca unități ale unei categorii sociale (Negulescu 1927, 55).

În cazul Republicii Moldova, specialiștii în domeniu disting trei etape succesive în dezvoltarea sistemului pluripartidist:

- Prima etapă cuprinde perioada anilor (1989-1991), ce se manifestă prin reorientarea tot mai evidentă de la sistemul monopartidist și minimizarea și reducerea din stabilitatea legislativă a Partidului Comunist.
- Etapa a doua (septembrie 1991 - noiembrie 1993) se caracterizează prin constituirea sistemului pluripartidist în Republica Moldova.

- Etapa a treia (1994 - până în prezent) se caracterizează prin consolidarea pluripartidismului, instituționalizarea lui definitivă în sistemul politic al țării (Moșneaga, Rusnac 2000, 103).

Prima etapă a creării și formării sistemului pluripartidist din Republica Moldova este caracterizată de lipsa experienței și a tradiției pluraliste la nivel ideatic și organizațional. O altă problemă era lipsa experienței în ceea ce privește independența statală, trecutul comunist și autoritar. Toate acestea au influențat procesul de geneză a partidelor politice din Moldova. Crearea sistemului pluripartidist a fost determinată nemijlocit de evenimentele de la finele anilor '80 ai secolului al XX-lea.

Paralel cu înființarea Mișcării Democratice pentru Susținerea Restructurării, în februarie 1988, s-a constituit cenaclul literar și social-politic „Alexei Mateevici”, care avea drept scop reafirmarea valorilor naționale în republică. În aprilie 1989, a fost creată Asociația Istoricilor din Republica Moldova, iar la 20 mai 1989, a avut loc congresul de constituire a Frontului Popular din Moldova. Transformarea Mișcării Democratice pentru Susținerea Restructurării în Frontul Popular din Moldova și aderarea la acesta a principalelor formațiuni social-politice: Cenaclul „A. Mateevici”, Liga Democratică a Studenților din Moldova, Mișcarea Ecologistă „Alianța Verde”, Asociația Istoricilor din Moldova au transformat Frontul Popular într-o forță social-politică cu o influență impunătoare (Solomon 2002, 180).

În mai 1989, minoritatea rusolingvă a creat Mișcarea Internaționalistă „Unitate-Edinstvo” care manifesta o poziție ostilă acordării limbii române a statutului de limbă oficială (de stat). În același an, a fost creată mișcarea, autointitulată drept „democratică”, a găgăuzilor – „Gagauz Halkı”, care avea drept obiectiv crearea unei republici autonome în cadrul Republicii Moldova. În curând,

această mișcare a demonstrat tendințe secesioniste, susținute de reprezentanții de la Kremlin.

A patra forță politică din Republica Moldova, în acea perioadă, o constituia Partidul Comunist din Moldova, care a trecut pe planul secund al desfășurării evenimentelor, datorită faptului că era nepregătit pentru procesele de democratizare și renaștere națională.

Alegerile deputaților poporului al URSS (1989) și ale deputaților în Sovietul Suprem al RSSM (1990) au demonstrat că noile formațiuni sociale au reușit să obțină susținerea maselor largi, iar Frontul Popular din Moldova și-a promovat reprezentanții în Parlament la toate posturile-cheie și a format un nou guvern, de orientare anticomunistă (Moșneaga, Rusnac 2000, 104).

Rezultatele alegerilor parlamentare au demonstrat că Partidul Comunist din Moldova a încetat să mai fie o forță de guvernământ, a pierdut controlul asupra situației și, practic, și-a depus împuternicirile, până la interzicerea lui, prin introducerea unor modificări în articolele 6, 7 și 49 ale Constituției RSSM, prin care a fost lichidat de jure rolul conducător al Partidului Comunist al URSS în RSSM. Pentru prima oară în Constituția Moldovei au fost recunoscute „partidele politice”. Ele sunt distincte de „organizațiile obștești” (art. 6). Prin aceasta se pune baza constituțională pentru existența sistemului pluripartidist. În același timp, se impun anumite limite în activitatea partidelor politice. Sunt considerate în afara legii partidele, mișcărilor și organizațiile social-politice care au scopuri de „schimbare în mod violent a orânduirii sociale și integrității statului” (art. 7). Paralel cu aceasta, au fost întreprinși pași reali pentru lichidarea de facto a poziției privilegiate a PCUS (PCM) în societatea moldovenească. În iulie 1990 a fost adoptat Decretul „Cu privire la puterea de stat”, conform căruia a fost interzisă formarea organizațiilor de partid la întreprinderi și instituțiile de stat (Solomon 2002, 165).

După cum menționează Donald Kelley, în perioada fostei URSS, inclusiv în Moldova, în anul 1991, a predominat „pluralismul comportamental”, dar nu „pluralismul instituțional”, adică, acesta nu era un pluripartidism real. Acest pluralism corespundea cerințelor formulate de Kelley în ceea ce privește structurile de partid nou-formate: „Pluripartidismul, de obicei, este interpretat ca o modalitate când structurile de partid servesc drept

promotori ai conflictului politic, reflectând viziunile anumitor grupuri de alegători și se pronunță în numele acestora, participând de asemenea la funcționarea guvernului sau opoziției. În multe privințe, evoluția structurilor de partid și de grup încă nu a condus la un astfel de nivel de maturitate”.

Formațiunile politice apărute în Moldova, în general, erau slabe, cu puțină influență, și mereu în căutarea propriei identități. Acestea erau niște organizații absolut noi, fără anumite tradiții, istorie organizatorică sau norme de conduită universale. Organizațiile în cauză au tins spre a-și găsi identitatea lor prin diferite căi: efectuând un schimb de experiență cu partidele politice din Europa Occidentală sau pur și simplu preluând identitatea lor. Renunțarea la sistemul monopartid a impulsionat apariția unui mare număr de diverse partide și formațiuni politice. Totodată, apariția pluripartidismului a generat problema privind diversele perspective social-politice de dezvoltare a statului moldovenesc. Forțele politice orientate spre realizarea acestor deziderate au demonstrat nerăbdare, deseori ură reciprocă. Toate acestea au servit drept temelie pentru a identifica sistemul de partide din Republica Moldova drept pluralism politic extremal, caracterizat prin prezența opoziției bilaterale, inclusiv de tip antisistem (Rusnac 1993, 19).

A doua etapă de constituire a sistemului pluripartidist în Moldova cuprinde perioada din septembrie 1991 până în noiembrie 1993. Obținerea independenței a dat un nou impuls puternic al creării în țară a sistemului pluripartidist. Anume în această perioadă (septembrie 1991- noiembrie 1993) a început proliferarea partidelor. Inflația lor, ca și în alte societăți în tranziție, a fost extrem de exagerată. Până în noiembrie 1993, în republică erau înregistrate 26 partide și formațiuni social-politice (Moșneaga, Rusnac 2000, 106).

Sistemul pluripartidist din republică, în perioada respectivă, poate fi caracterizat în felul următor: flancul drept era reprezentat de formațiunile politice ce pledau pentru unirea Moldovei cu România, flancul stâng – forțele ce se pronunțau pentru restabilirea statului sovietic într-o formă sau alta, centrul politic era reprezentat de partidele care recunoșteau independența Republicii Moldova. Însă, nu putem să vorbim despre interacțiunea dintre aceste forțe, ele prezentându-se mai degrabă ca forțe rivale.

A treia etapă de constituire a pluripartidismului începe cu alegerile parlamentare din 1994 și durează până în prezent. Publicistul Vlad Darie menționează: „Alegerile parlamentare din 1994 au semnat începutul pluripartidismului în Moldova. Pentru prima dată după o întrerupere de mai bine de jumătate de secol, forul legislativ superior a fost format pe baza unui scrutin în care formațiunile politice au propus electoratului listele de partid, pe baza sistemului electoral de reprezentare proporțională” (Darie 1997, 11). Tocmai aceste alegeri au demonstrat că partidele politice devin componente indispensabile ale procesului democratic. Dar, alegerile parlamentare din februarie 1994 au scos la iveală și alte caracteristici ale sistemului pluripartidist din Republica Moldova:

- menținerea vechii nomenclaturi devenită neocomunistă, care face eforturi destul de eficiente pentru supraviețuire și pentru adaptarea intereselor proprii la noua conjunctură politică;
- imitarea modelelor unor partide din țări cu tradiții democratice și înființarea unor formațiuni politice specifice Republicii Moldova (Enache, Cimpoeșu 2000, 61).

O particularitate distinctivă a pluripartidismului în Republica Moldova a celei de a treia etape este faptul că marea majoritate a partidelor se constituie în ajunul alegerilor pentru a accede la putere.

În ultimii 20 de ani, în țară, au fost create bazele constituționale și de drept ale pluripartidismului, au fost desfășurate alegeri democratice, libere și concurențiale și a avut loc instituționalizarea partidelor politice. Pe parcursul evoluției sistemului pluripartidist au existat probleme legate de calitatea partidelor politice. Referindu-ne la constituirea partidelor putem evidenția două aspecte: cantitativ – ce ține de numărul de partide nou-apărute, și calitativ – adică măsura sau gradul în care sistemul pluripartidist îndeplinește anumite funcții, ceea ce sugerează că trebuie luată în considerație și eficacitatea acestuia (Cujbă 1994, 22). Situația referitoare la calitatea partidelor politice a fost agravată de lipsa unei tradiții pluraliste. De fapt, sistemul pluripartidist din Moldova, din start, a fost slab dezvoltat.

Una din cauzele dezvoltării slabe a sistemului pluripartidist din Republica Moldova este fragmentarea sistemului partidist. Sistemul pluripartidist din Republica Moldova deține un grad înalt

de fragmentare datorită a trei factori. În primul rând, specificul formării acestuia. Dacă partidele din Europa apar în urma necesității reprezentării intereselor, în Republica Moldova ele mai întâi apar, apoi încep să-și caute baza electorală, unele și astăzi aflându-se în căutarea ei (Ceban 2010, 209). În al doilea rând, baza legislativă a funcționării pluripartidismului, în special pragul electoral de 4% la prima etapă a formării sistemului, ceea ce a încurajat participarea în alegeri parlamentare a unui număr mare de partide. Și în al treilea rând, scrutinul proporțional, care are tendința de a contribui la creșterea numărului de partide.

Actualmente sistemul partidist din Republica Moldova include treizeci de formațiuni politice, însă doar patru sunt prezentate în parlament, celelalte având o pondere neesențială în viața politică. Dacă la prima etapă de constituire a sistemului pluripartidist, un număr mare de partide reprezintă o evoluție, atunci cu trecerea timpului, aceasta constituie un indice negativ. Pentru aceasta este necesară defragmentarea sistemului, care se realizează prin centralizarea puterii, crearea unui mecanism eficient de interacțiune partinică, creșterea potențialului coaliționist al partidelor și consolidarea actorilor politici. Practica pluripartidismului demonstrează interdependența stabilității sistemului de partide și fragmentării spațiului partinic. În fiecare țară într-o perioadă mai mult sau mai puțin lungă numărul partidelor, structura lor internă, ideologia, dimensiunile lor relevante, alianțele, tipurile opoziției, capătă o stabilitate. Acest ansamblu stabil și formează sistemul partidist. Stabilitatea este o caracteristică de bază a oricărui sistem partidist, ea contribuind și la consolidarea lui.

Vorbind de consolidarea sistemului pluripartidist din Republica Moldova, atunci este necesar de menționat despre volatilitatea electorală. Ea se referă la gradul în care un partid dispune de electorat stabil. Un grad de volatilitate ridicată explică situația în care voturile trec de la un partid la altul.

Scăderea gradului de volatilitate a partidelor ține în primul rând de stabilirea unor relații de lungă durată cu electoratul. Unele partide politice comunică cu alegătorii numai în perioada alegerilor electorale, iar în perioada dintre alegeri nu există un sistem eficient de legătură a partidului cu electoratul, cea

ce duce la îndepărtarea lor față de cetățeni. Majoritatea partidelor politice pentru formarea bazei sale sociale de susținere, folosesc mecanisme manipulative prin mass-media, folosind și tehnologii murdare, mai ales în campanii electorale.

În literatura de specialitate întâlnim trei tipuri de relații între partide și alegători: programatic sau ideologic, clientelar și carismatic (Protsyk, Bucătaru, Volentir 2007, 17).

Primul tip de relații se bazează pe formularea în program a unui set de valori și aducerea lor la cunoștința alegătorului, care se bucură de acestea indiferent de faptul dacă a votat pentru partidul respectiv sau nu. Programele partidelor politice care reflectă și exprimă interesele întregii societăți, în special partea social-economică, joacă un rol hotărâtor în elaborarea strategiei de dezvoltare social-economică a societății. Însă, analiza programelor partidelor moldave arată că în mare parte ele sunt uniforme și declarative, neavând deosebiri esențiale. Multe programe duc o lipsă de o argumentare teoretică-științifică, a unei abordări complexe asupra problemelor și scopurilor strategice ale societății.

Tipul clientelar de relații presupune legătura directă între partide și alegători, fiind orientat spre acordarea grupului susținătorilor unor beneficii în vederea realizării intereselor lor în cazul venirii la putere a partidului susținut. Legăturile actuale din interiorul partidului la fel sunt mai mult clientelare decât ideologice. În ultimul timp, capătă răspândire fenomenul vânzării locurilor eligibile din listele partidelor contra anumitor sume financiare ce va permite desfășurarea cu succes a campaniei electorale. Pentru a opri astfel de tendințe o soluție ar fi independența financiară a partidelor sau interzicerea prin lege a finanțării nelimitate de către sponsori a campaniilor electorale și a partidelor.

Tipul carismatic al relațiilor presupune existența unui lider carismatic, capabil să atragă alegători prin abilitățile personale. Un factor care influențează activitatea partidelor politice din Republica Moldova este determinat de aceea că în majoritatea cazurilor ele se formează în jurul liderilor politici, neavând o bază socială reală. Acest tip de relație este una periculoasă, deoarece poate duce la dispariția partidului, odată ce liderul abandonează partidul (Ceban 2010, 215).

În Republica Moldova se observă combinarea acestor tipuri în construirea relațiilor cu electoratul cu scopul obținerii susținerii largi din partea alegătorilor, mai des fiind întâlnit tipul clientelar și cel carismatic. De obicei, succesul la alegeri a fost de partea acelor formațiuni care au avut un mesaj clar și un lider carismatic.

În concluzie, putem spune că sistemul pluripartidist din Republica Moldova se află în plin proces de consolidare, însă acesta nu este încă terminat, partidele necesitând perfecționarea continuă a activității lor. Fragmentarea sistemului partinic din Republica Moldova este un fapt cert, dar drept un pas înainte poate fi socotită tendința acestuia spre un sistem moderat, având în vedere importanța reală a unor partide în viața politică autohtonă. La capitolul volatilitatea remarcăm succese în ceea ce privește schimbarea permanentă a preferințelor de către alegători și atestăm scăderea gradului volatilității pe parcursul funcționării sistemului. O dificultate în efectuarea consolidării în multe cazuri reprezintă lipsa consecutivității și previziunii politice. Guvernarea actuală, dar și viitoare, trebuie să fie conștientă de relevanța consolidării sistemului pluripartidist pentru procesul de consolidare a democrației, luând atitudini și producând soluții, doar în aceste condiții sistemul nostru pluripartidist va face față cerințelor unui sistem partidist de model european.

Bibliografie

- Ceban 2010:** E. Ceban, Consolidarea sistemului pluripartidist din Republica Moldova: dificultăți și perspective. In: Științe politice, relații internaționale și studii de securitate (Sibiu 2010), 208-217.
- Cujbă 1994:** V. Cujbă, Partidele politice și rolul lor în societatea contemporană. Rezumatul tezei de doctorat (București 1994).
- Darie 1997:** Vl. Darie, Rolul partidelor în procesul de constituire a sistemului politic din Republica Moldova. In: Vocea civică, vol. III, nr. 3, mai-iunie (Chișinău 1997), 11-12.
- Enache, Cimpoesu, 2000:** M. Enache, D. Cimpoesu, Misiune diplomatică în Republica Moldova (1993-1997) (Iași 2000).
- Moșneaga, Rusnac 2000:** V. Moșneaga, Gh. Rusnac, Pluripartidismul în Moldova: etapele și tendințele de bază ale consolidării. In: Pluripartidismul în Moldova: esența și specificul formării (Chișinău 2000), 103-115.

Negulescu 1927: P. Negulescu, *Curs de drept constituțional* (București 1927).

Protsyk, Bucătaru, Volentir 2007: O. Protsyk, Ig. Bucătaru, A. Volentir, *Competiția partidelor în Moldova: ideologie, organizare internă și abordarea conflictelor etno-teritoriale* (Chișinău 2007).

Rusnac 1993: Gh. Rusnac, *Sistemul de partid în Republica Moldova: problemele clasificării*. In: *Moldoscopie* (Probleme de analiză politică), partea a II-a (Chișinău 1993), 11-21.

Solomon 2002: C. Solomon, *Aspecte ale vieții politice în Republica Moldova (1989-2002)* (Chișinău 2002).

On the multi-party system in the Republic of Moldova

Abstract

After the attainment of independence, on the political scene of the Republic of Moldova there appeared a number of political parties and movements having unequal role in political life. This collation refers to the number of existing parties, which are part of the system. According to political scientist Jean Blondel, a party system is characterized not only by the quantity, but also by the share of parties in the system. Currently in Moldova there are 36 parties, but only 4 of them are present in the Parliament, the rest having a very low rate of participation in political life.

Another feature of the multi-party system is the political continuity, which ensures a continuing evolution of political life through successive governments. In the case of the Republic of Moldova, there is a reverse process, sometimes there is observed even continuity in the negative sense. But in recent years we can see the beginning of positive continuity, which can lead to the consolidation of the party system, provided that the parties will continue to improve their work.

Hereafter the author will analyze the multi-party system by the criterion of electoral volatility, i.e. whether a party has a stable electorate. There will also be considered types of relationships between parties and voters, as well as the level of mutual influence.

О многопартийной системе в Республике Молдова

Резюме

После обретения независимости на политической сцене Республики Молдова появился ряд политических партий и движений, неравнозначных по своей роли в политической жизни. Эта количественная характеристика относится к числу существующих партий, которые являются частью системы. По мнению политолога Жана Блонделя, партийная система характеризуется не только количеством партий, но и значимостью каждой из них в системе. В настоящее время в Молдове существует 36 партий, но только 4 из них присутствуют в парламенте; уровень участия остальных партий в политической жизни очень низок.

Еще одной особенностью многопартийной системы является политическая преемственность, которая обеспечивает постоянную эволюцию политической жизни на основе сменяющих друг друга правительств. В случае Республики Молдова имеет место обратный процесс, иногда даже наблюдается преемственность в негативном смысле. Тем не менее, в последние годы можно отметить начало позитивной преемственности, которая может привести к консолидации партийной системы, при условии, что партии продолжат совершенствовать свою работу.

В дальнейшем автор исследует многопартийную систему по критерию электоральной волатильности, т.е. имеет ли партия стабильный электорат. Кроме того, будут рассмотрены типы отношений между партиями и избирателями, а также уровень взаимного влияния.

04.02.2013

Gheorghe Pisica, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, str. 31 august, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: gheorghe.pisica.87@gmail.com

